

Sociobiologie deprese

Cyril Höschl

Depresivní syndrom, jenž zahrnuje takové příznaky, jako je smutná nálada, pokles zájmu či potěšení v činnosti, významný hmotnostní úbytek nebo přírůstek, insomnie či hypersomnie, psychomotorická retardovanost či agitovanost, únava či ztráta energie, pocity zbytečnosti a nepřiměřené viny, snížená schopnost přemýšlet a soustředit se, vracející se myšlenky na smrt nebo suicidální pokusy či tendence a narušení v sociálních, pracovních a jiných důležitých oblastech se rozvíjí převážně u jedinců s vysokým skóre neurotismu a s pesimistickým atribučním stylem. Osobnosti s pesimistickým atribučním stylem vidí příčiny negativních událostí jako vnitřní, globální a stabilní, zatímco osobnosti s optimistickým atribučním stylem vidí tyto příčiny jako vnější, specifické a nestabilní. Animálním modelem takové fenomenologie je naučená bezmocnost, jež zahrnuje jak „*helplessness*“, tak „*hopelessness*“. Explikativní teorie deprese jakou jak psychologické (psychoanalytická, kognitivní, naučené bezmocnosti, vleklého stresu), tak biologické (sociobiologická, psychofarmakologické teorie a teorie vleklého stresu). Sociobiologická teorie deprese vychází ze základní Lorenzovy práce *Tak zvané zlo* (1963), jež vysvětluje, k čemu je zlo dobré (vnitrodruhová agrese zajistí geografickou rozprostřenost druhu, jež činí druh prakticky nevyhubitelným z důvodů katastrof či nedostatku potravy, selekce geneticky silných jedinců a ochranu potomstva jako teritorialitu, obživu a obranu). Navíc také vysvětluje, jak fungují zábrany vnitrodruhové agrese, díky nimž se minimalizují její destruktivní dopady na vlastní populaci (zpětné signály obětí, rituály, sport, umění, osobní pouto aj.).

Jedním ze základních mechanismů kanalizujících agrese je *hierarchie dominance* (Price 1967). Ta snižuje vyčerpávání se bitkami o každou kořist či teritorium a zvyšuje konkurenceschopnost skupiny navenek. Hierarchie dominance je zajištěna 4 vlastnostmi jedince: (i) úzkostí vůči nadřazeným, (ii) podrážděností vůči podřazeným, (iii) pocitem slasti při vzetupu v žebříčku hierarchie a (iv) pocitem deprese při sestupu v žebříčku. K sestupu v žebříčku hierarchie dominance dochází při zranění, při nemoci, ve stáří a při ztrátě aliance. To jsou také stavy spojené s depresí.

K čemu je deprese potřebná, že ji evoluce zcela nevytěsnila? Jednak slouží jako ochrana jednotlivce (nebojuje-li depresivní jedinec o svou příčku, není zpravidla zabit) a jednak jako výhoda pro společenství, jež se nevybíjí ve věčných zápasech o zdroje a o každou příčku, neboť dobrovolný odchod depresivních jedinců probíhá nekrvavě. Souvislostmi mezi depresí jako ochranným faktorem při přesunech v hierarchii dominance a společenským uspořádáním vysvětluje Price také mechanismus zármutku při ztrátě blízké osoby (ztráta aliance) a vysvětlení premenstruačních rozlad (periodický sestup v hierarchii dominance vinou ztráty sexuální atraktivity).

Další sociobiologická hypotéza poukazuje na depresi jako nedostatek iniciativy ve společenské komunikaci. Iniciativa je adaptací na vnější prostředí, jež udržuje jedince zakotveného v adekvátní úrovni sociální sítě. Jestliže je jedinec aktivní nedostatečně (tj. depresivní), pak je svými konkurenty z této sociální sítě více méně vytěsňen, v krajním případě zničen. Jestliže je však iniciativní přespříliš, vyvolává to v jeho okolí silné konflikty, jež na něj ve svých důsledcích mají nakonec vliv stejně negativní jako nedostatek iniciativy. Pulzování iniciativy (jakási undulace nálady) je vlastně sociálním tykadlem, kterým jedinec neustále ohmatává kontext, v němž se v sociální síti ocitá. Tento mechanismus může nabýt chorobných podob (maniodepresivita). Jinými slovy, v určitém kontextu je adaptivní určitá úroveň motivace. Jak přebytek, tak nedostatek motivace (iniciativy, resp. deprese coby jejího nedostatku) může být maladaptivní. Depresivní porucha se pak rozvine tam, kde nedostatek sebevědomí (negativní atribuční schémata) a iniciativy (nedostatek motivace) brání úniku z depresogenní situace, do které se jedinec dílem vnějších událostí může dostat (Nesse 2000).

Literatura:

Nesse RM. Is depression an adaptation? *Arch Gen Psychiatry* 2000; 57:14-20.